

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง "การสื่อสาร ความรู้ ทักษะคิด และทักษะการปฏิเสธสิ่งเสพติด
ของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร" มีแนวความคิด ทฤษฎี ตลอดจนงาน
วิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้ คือ

1. การแพร่ระบาดของสารเสพติดในสถานศึกษา
2. แนวคิดจิตวิทยาวัยรุ่น
3. ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร
4. ทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพของสื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ และสื่อบุคคล
5. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้
6. แนวคิดเกี่ยวกับทักษะคิด
7. แนวคิดเรื่องทักษะชีวิต (Life Skill)
8. แนวคิดเรื่องทักษะการปฏิเสธ
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การแพร่ระบาดของสารเสพติดในสถานศึกษา

สถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดในสถานศึกษา จากเอกสาร
ดำเนินงานและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา (2540) มีดังนี้ คือ

1. เฮอร์อีน สถานการณ์ระบาดของเฮอร์อีนในกลุ่มนักเรียนมีน้อยมากเมื่อ
เทียบกับยาเสพติดชนิดอื่น เท่าที่สำรวจพบในสถานศึกษาในเขตภาคใต้บางจังหวัด
กรุงเทพมหานครซึ่งนักเรียนที่ติดเฮอร์อีนนั้น ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในแหล่งที่มีการซื้อขาย
เฮอร์อีนกันมาก และมีการพัฒนาวิธีเสพยาเฮอร์อีนโดยผสมกับน้ำใส่ในหลอดฉีดยาแล้วฉีดเข้า
ที่หัวเล็บ ซึ่งจะมองไม่เห็นรอยฉีด

2. กล้วยา สถานการณ์ระบาดของกล้วยาในสถานศึกษา มีการระบาดของยาคั่วอยู่เกือบทุกเขตการศึกษา แต่มีปริมาณนักเรียนที่เสพติดกล้วยาไม่มากนัก นักเรียนที่เสพติดโดยส่วนใหญ่ จะเสพในลักษณะเหมือนกับบุหรี่ (ยาคั่วในบุหรี่) และในลักษณะการเสพกล้วยาร่วมกับยาเสพติดชนิดอื่น

3. ยาม้าที่แพร่ระบาดในกลุ่มนักเรียน จะมีการจำหน่ายและเสพกันในเขตพื้นที่ที่มีการผลิตยาม้า กระบวนการจำหน่าย ยาม้าจะมีการจำหน่ายที่สถานที่ที่เป็นแหล่งเรีงรมย์ แล้วกระจายไปสู่ผู้เสพที่เป็นนักเรียนโดยเพื่อนที่เป็นนักเรียนด้วยกัน การเสพยาม้าของนักเรียนในปัจจุบัน มุ่งเสพเพื่อความบันเทิงมากกว่าการเสพเพื่อการดูหนังสือได้นานๆ การระบาดของกลุ่มนักเรียนเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีจำนวนผู้เสพติดยาม้าเพิ่มสูงขึ้น

4. สารระเหย ส้ารวจพบว่ามีการระบาดมากในพื้นที่เขตการศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือและกรุงเทพมหานคร เนื่องจากสารระเหยมีราคาถูก หาซื้อง่าย พกพาได้สะดวก ทำให้การแพร่ระบาดของสารระเหยยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องต่อไป เนื่องจากยังไม่มียกกฎหมายที่ควบคุมการผลิตการซื้อขายสารระเหย

5. ยาเสพติดอื่นๆ

- บุหรี่และสุรา มีการระบาดในกลุ่มนักเรียนมากกว่ายาเสพติดชนิดอื่นๆ ทั้งนี้ เพราะหาซื้อได้ง่าย ฤทธิ์รุนแรงน้อยกว่ายาเสพติดชนิดอื่นๆ สังคมโดยส่วนใหญ่ยอมรับได้ พบว่า นักเรียนที่ติดบุหรี่มีโอกาที่จะไปเสพติดยาเสพติดชนิดอื่นๆ ได้ง่าย

- โทเคนและยาอี มีการระบาดในกลุ่มนักเรียนทั่วไปน้อย แต่มักจะพบในกลุ่มนักเรียนที่มีฐานะทางการเงินดีมาก หรือกลุ่มนักเรียนที่หารายได้อยู่ในวงการบิน

- แวเลียมและยากดประสาท มีการระบาดในกลุ่มนักเรียนที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร ยาชนิดนี้มีลักษณะเป็นเม็ดสีฟ้า สีเหลือง ฯลฯ มีการจำหน่ายตามร้านขายยาทั่วไป ราคาถูก พบว่า กลุ่มนักเรียนหญิงจะมีการใช้ยาดังกล่าวกันมาก

แนวคิดจิตวิทยาวัยรุ่น

สุโท เจริญสุข (2517) ได้กล่าวถึงจิตวิทยาวัยรุ่นไว้ว่า เป็นการศึกษานี้มีความมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบุคคลในช่วงวัยรุ่นว่ามีสภาพเป็นอย่างไร เช่น ด้านการเจริญเติบโตทางร่างกาย ความผันแปรทางอารมณ์ แนวคิดและศีลธรรมจรรยา ตลอดจนความสารถทางสติปัญญา กระบวนการเรียนรู้ การปรับตัว และอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อความสนใจและความต้องการของวัยรุ่น

สุชา จันทน์เอม (2529) ได้ให้ความหมายคำว่า "วัยรุ่น" (Adolescence) ว่า เป็นวัยแห่งการเจริญเติบโตหรือการก้าวไปสู่วุฒิภาวะ ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการเจริญเติบโตทางร่างกายและจิตใจเท่านั้น แต่จะต้องมีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และสังคม

ลูเอลลา โคล (Luella Cole, 1954) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ได้แบ่งช่วงอายุของวัยรุ่น ดังนี้

1. วัยเตรียมเข้าสู่วัยรุ่น (Pre-Adolescence)	10-13 ปี	(ชาย 13-15 ปี)
2. วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence)	10-15 ปี	(ชาย 15-17 ปี)
3. วัยรุ่นตอนกลาง (Middle Adolescence)	15-18 ปี	(ชาย 17-19 ปี)
4. วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence)	18-21 ปี	(ชาย 19-21 ปี)

ความต้องการของวัยรุ่น

สุชา จันทน์เอม (2529) กล่าวว่า วัยรุ่นมีความต้องการ ดังนี้ คือ

1. ต้องการความรัก
2. ต้องการความปลอดภัยหรือความมั่นคง
3. ต้องการการยอมรับจากผู้ใหญ่
4. ต้องการการควบคุมแนะนำจากผู้ใหญ่
5. ต้องการความเป็นอิสระ
6. ต้องการมีชื่อเสียง
7. สนใจในเรื่องเพศ
8. ความต้องการทางสังคม

โครว์ (Crow, 1965) กล่าวว่า นักเรียนมัธยมศึกษาที่มีความต้องการ 3 ลักษณะ คือ

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physical Needs) เป็นความต้องการที่เด็กได้มาตั้งแต่เกิด และวัยนี้เด็กต้องการทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับความต้องการนั้น

2. ความต้องการทางด้านอารมณ์ (Emotional Needs) เด็กต้องการมีอารมณ์ดี อารมณ์มั่นคง ต้องการรู้สึกว่ามีความรัก เมตตาเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บิดา มารดา ครู อาจารย์ และเพื่อน บุคคลอื่นๆ ที่อยู่ใกล้ชิด ต้องการมีอารมณ์พิเศษ คือ อิศระปรารถนาจะคิด ทำ และตัดสินใจอะไรได้ด้วยตนเอง

3. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เป็นความต้องการที่เด็กมีความต้องการมากที่สุด คือการยอมรับจากเพื่อนๆ วัยเดียวกัน ต้องการปรับตัวและทักษะในการปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนๆ

วัยรุ่นกับยาเสพติด

มาลี ธรรมลิขิตกุล (2533) ได้กล่าวถึงสาเหตุการติดยาในหมู่วัยรุ่นว่า เกิดจากสาเหตุต่างๆ ดังนี้

1. วัยรุ่น เป็นวัยที่มีความอยากรู้อยากเห็น ต้องการทดลอง แสดงความกล้าหาญ ถ้าพิจารณาทางจิตวิทยา พบว่า การแสดงพฤติกรรมเหล่านี้จะช่วยลดความต้องการภายใน วัยรุ่นจึงมีโอกาสทดลองยาเสพติดได้

2. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม จารีตประเพณีที่โน้มเอียงไปตามตะวันตก ทำให้วัยรุ่นรับวัฒนธรรมเหล่านั้นมาปฏิบัติ เช่น การแต่งกาย การไว้ผม การเข้าสถานบันเทิง รวมทั้งการใช้ยาเสพติด

3. วัยรุ่น เป็นวัยที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อน ไม่ต้องการความสนใจความเอาใจใส่จากคนในครอบครัวเช่นในวัยเด็ก แต่ให้ความสนใจ ความผูกพัน ความรัก และความไว้วางใจ เพื่อให้เกิดการยอมรับจากเพื่อนหรือกลุ่มเพื่อนได้มากขึ้น อาศัยเพื่อนกลุ่มเดียวกันเป็นประสบการณ์ในการเรียนรู้ ซึ่งกลุ่มอาจชักชวนกันประพฤตินิสัยที่สังคมยอมรับ เช่น การตั้งใจเรียน เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน หรือประพฤตินิสัยที่สังคมไม่ยอมรับ เช่น การก่อวินาศกรรม การขกพวกตีกัน การทุจริต การเสพยาเสพติด ฯลฯ

4. การพัฒนาประเทศทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนดิ้นรนกับความเป็นอยู่ ไม่มีเวลาอบรมเลี้ยงดูเด็กในปกครอง เด็กรู้สึกว่ตนขาดความรัก ความอบอุ่น เด็กจึงหาที่พึ่ง คือ ยาเสพติด

5. ปัจจุบันมีสถานเริงรมย์ที่จัดเป็นอบายมุขในชุมชนเมือง เช่น กรุงเทพฯ ที่มีประชากรหนาแน่น อันเป็นเหตุให้เด็กเข้าไปมั่วสุมและติดยาเสพติดได้

6. ยาต่างๆ หาซื้อได้ง่าย ผู้ขายมักคำนึงถึงผลกำไรมากกว่าความปลอดภัยของประชาชน การจัดการกับยาเสพติด หรือยาที่เป็นอันตรายแก่ร่างกายตามกฎหมาย ยังให้ผลได้ไม่เต็มที่ ทำให้เด็กหรือวัยรุ่นหาซื้อยา หรือยาเสพติดมาบริโภคได้ง่าย

ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการเปิดรับข่าวสาร

พฤติกรรมของผู้รับสารในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน ผู้รับสารจะมีกระบวนการเลือกรับรู้ข่าวสารที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ ตามความต้องการ ตามความเชื่อ ตามทัศนคติ ตามความรู้สึกนึกคิด ที่ไม่เหมือนกัน

กระบวนการเลือกสรรเปรียบเสมือนเครื่องกรอง (Filters) ข่าวสารในการรับรู้ของมนุษย์เราซึ่งประกอบด้วยการกลั่นกรอง 3 ชั้น ดังนี้ (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2535)

1. การเลือกเปิดรับหรือเลือกสนใจ (Selective Exposure or Selective Attention)

หมายถึง แนวโน้มที่ผู้รับสารจะเลือกสนใจหรือเปิดรับข่าวสารจากแหล่งหนึ่งแหล่งใดที่มีอยู่ด้วยกันหลายแหล่ง การเลือกเปิดรับนี้พบว่า การเลือกเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ อาทิเช่น ทัศนคติเดิมของผู้รับสารตามทฤษฎีความไม่ลงรอยของความรู้ความเข้าใจ (Theory of cognitive dissonance) ที่เสนอโดยเฟสติงเจอร์ (Festinger L.A., 1957) กล่าวว่า บุคคลมักจะแสวงหาข่าวสารเพื่อสนับสนุนทัศนคติเดิมที่มีอยู่ และหลีกเลี่ยงข่าวสารที่ขัดแย้งกับความรู้สึกนึกคิดเดิมของตนเอง

นอกจากทัศนคติดั้งเดิมที่เป็นตัวกำหนดในการเลือกเปิดรับข่าวสารแล้ว ยังมีปัจจัยทางด้านสังคม จิตใจ และลักษณะส่วนบุคคลอีกมากมายหลายประการ ได้แก่ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อ อุดมการณ์ ลัทธินิยม ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ประสบการณ์ ฯลฯ

1. การเลือกรับรู้หรือตีความ (Selective Perception or Selective Interpretation)

เป็นกระบวนการกลั่นกรองขั้นต่อมา เมื่อบุคคลเลือกเปิดรับข่าวสารจากแหล่งหนึ่งแหล่งใดแล้ว ก็เชื่อว่าข่าวสารนั้นจะถูกรับรู้เป็นไปตามเจตนาารมณ์ของผู้ส่งสารทั้งหมด ผู้รับสารแต่ละคนอาจจะตีความหมายข่าวสารซึ่งเดียวกันที่ส่งผ่านสื่อมวลชนไม่ตรงกัน

2. กระบวนการเลือกจดจำ (Selective Retention)

เป็นแนวโน้มในการเลือกจดจำข่าวสารเฉพาะส่วนที่ตรงกับความสนใจ ความต้องการ ทักษะคติ ฯลฯ ของตนเอง และมักจะลืมในส่วนที่ตนเองไม่สนใจหรือไม่เห็นด้วยได้ง่ายกว่า งานวิจัยเก่าแก่ของ ออลพอร์ต และ โปสท์แมน (Allport, G.W. and Postman, L., 1947) ที่มีการอ้างถึงกันบ่อยก็คือ การศึกษาถึงการถ่ายทอดข่าวลือจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง ซึ่งพบว่าผู้รับมักจะถ่ายทอดเรื่องราวต่อไปยังคนอื่น ๆ ไม่ครบถ้วนเหมือนที่รับมา ทั้งนี้เพราะแต่ละคนเลือกจดจำเฉพาะส่วนที่ตนเองเห็นว่าน่าสนใจเท่านั้น

ชรัมป์ (Shramm ,1973) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบในด้านต่างๆ ของการเลือกเปิดรับสารของผู้รับสาร ดังต่อไปนี้

1. การประเมินสาระประโยชน์ของข่าวสาร เนื่องจากผู้รับสารแสวงหาข่าวสารเพื่อสนองจุดประสงค์ของตนอย่างใดอย่างหนึ่ง การประเมินสาระประโยชน์ของข่าวสารจึงช่วยให้ผู้รับสารได้เรียนรู้ว่า ข่าวสารมีประโยชน์ที่แตกต่างกัน จึงก่อให้เกิดพัฒนาการปรับปรุงอุปนิสัยและรูปแบบการแสวงหาข่าวสาร
2. ประสบการณ์ เนื่องจากผู้รับสารย่อมมีประสบการณ์เกี่ยวกับข่าวสาร วัตถุประสงค์ของ ฯลฯ แตกต่างกันไป ประสบการณ์จึงเป็นตัวแปรที่ทำให้ผู้รับสารแสวงหาข่าวสารต่างกัน
3. ภูมิหลังที่แตกต่างกัน จะทำให้ผู้รับสารมีความสนใจในสื่อที่แตกต่างกัน
4. ความสามารถในการรับสาร ทั้งสภาพร่างกายและจิตใจของคนจะมีส่วนสัมพันธ์กับความสามารถในการรับข่าวสารของบุคคล
5. บุคลิกภาพ เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสาร ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การโน้มน้าวใจ และพฤติกรรมของผู้รับสาร

6. การศึกษาและสภาพสังคม นับเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่ก่อให้เกิดประสบการณ์ขึ้นในตัวบุคคลและเป็นตัวชี้พฤติกรรมการสื่อสารของบุคคลนั้น ทั้งการเลือกรับสื่อและการเลือกเนื้อหาของข่าวสาร

7. อารมณ์ สภาพทางอารมณ์ของผู้รับสารแต่ละคนเป็นตัวแปรสำคัญ ที่ทำให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายของข่าวสาร หรืออาจเป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจความหมายในข่าวสารของผู้รับสาร

8. ทักษะคติ ถือเป็นตัวแปรที่กำหนดการรับและการตอบสนองต่อข่าวสาร หรือสิ่งเร้าต่างๆ ด้วยการแสดงออกมาทางพฤติกรรมของผู้รับที่มีต่อข่าวสารแต่ละประเภทที่พบ ทักษะคติของผู้รับสารเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ เมื่อทักษะคติเปลี่ยนแปลงไป การรับข่าวสารและการตอบสนองต่อข่าวสารก็จะแตกต่างกันไปด้วย

แม็คคอมบส์ และ เบ็คเกอร์ (McCombs and Becker, 1979) ได้ให้ความเห็นว่าบุคคลเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน เพื่อตอบสนองความต้องการ 4 ประการคือ

1. เพื่อต้องการรู้เหตุการณ์ (Surveillance) โดยการติดตามความเคลื่อนไหวและสังเกตการณ์สิ่งต่าง ๆ รอบตัวจากสื่อมวลชน เพื่อจะได้รู้ทันเหตุการณ์ ทันสมัยและรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่สำคัญที่ควรรู้

2. เพื่อต้องการช่วยตัดสินใจ (Decision) โดยเฉพาะการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันการเปิดรับข่าวสารทำให้บุคคลสามารถกำหนดความเห็นของตนต่อสภาวะหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ รอบตัวได้

3. เพื่อการพูดคุยสนทนา (Discussion) การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน ทำให้บุคคลมีข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการพูดคุยกับผู้อื่นได้

4. เพื่อความต้องการมีส่วนร่วม (Participation) เพื่อรับรู้ และมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ความเป็นไปต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมและรอบ ๆ ตัว

ทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพของสื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ และสื่อบุคคล

ในกระบวนการสื่อสารมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1. ผู้ส่งสาร (Source)
2. สาร (Message)
3. สื่อ (Media)
4. ผู้รับสาร (Receiver)

องค์ประกอบทั้ง 4 นี้ มีส่วนสำคัญในการกำหนดความสำเร็จของการสื่อสารที่จะทำให้ผู้รับสารเกิดความตระหนัก มีทัศนคติและพฤติกรรมไปในแนวทางที่ผู้ส่งสารตั้งใจ

สื่อ (Media) คือ พาหนะที่นำพาข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ซึ่งจำแนกได้ 3 ประเภท ใหญ่ ๆ คือ

- สื่อมวลชน
- สื่อเฉพาะกิจ
- สื่อบุคคล

1. สื่อมวลชน

สื่อมวลชน หมายถึง สื่อที่สามารถจะเข้าถึงกลุ่มผู้รับสารที่มีจำนวนมากและอยู่กันอย่างกระจัดกระจายได้อย่างรวดเร็ว เป็นการแพร่กระจายข่าวสาร ซึ่งสื่อมวลชนของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร

คุณลักษณะของสื่อมวลชน คือ

1. สามารถเข้าถึงผู้รับหรือกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากได้ในเวลาอันรวดเร็ว
2. สามารถให้ความรู้และข่าวสารได้ดี
3. สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่ฝังรากลึกได้

แคทซ์ และ ลาซาร์สเฟลด์ (Katz and Lazarsfeld, 1955: 27) เห็นว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลมีผลต่อการทำให้ผู้รับสารยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และยอมรับที่จะให้ความร่วมมือ ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มากที่สุด ฉะนั้นสื่อบุคคลจึงมี

ความสำคัญมากกว่าสื่อมวลชนในชั้นสูงใจ ส่วนสื่อมวลชนจะมีความสำคัญว่าในชั้นของการให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง และอาจมีผลบ้าง ในการสร้างทัศนคติในเรื่องที่บุคคลยังไม่เคยรับรู้มาก่อน

อิทธิพลของสื่อมวลชน

โจเซฟ ที แคลปเปอร์ (Joseph T. Klapper อ้างใน ปรมะ สตะเวทิน, 2533 : 142) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ที่มีต่อทัศนคติและพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของประชาชนไว้ดังนี้

1. อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อประชาชนนั้น ไม่ใช่อิทธิพลโดยตรง แต่เป็นอิทธิพลโดยอ้อม เพราะมีปัจจัยต่าง ๆ ที่กั้นอิทธิพลของสื่อมวลชน ปัจจัยดังกล่าว ได้แก่

1.1 ความมีใจโน้มเอียงของผู้รับสาร (Predisposition)

ประชาชนจะมีความคิดเห็น ค่านิยม และมีความโน้มเอียงที่จะประพฤติ ปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการคบหาสมาคมกับคนอื่น และสถาบันสังคมที่ตนเป็นสมาชิก เมื่อบุคคลผู้นั้นสัมผัสกับสื่อมวลชน ก็จะนำเอาทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมเหล่านั้นติดตัวมาด้วย

1.2 การเลือกของผู้รับสาร (Selective Processes)

ประชาชนจะเลือกรับสารที่สอดคล้องกับความคิดเห็นและความสนใจของตนและจะหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับสารที่ไม่สอดคล้อง หรือที่ขัดแย้งกับความคิดเห็น และความสนใจของตน ประชาชนจะพยายามตีความตามความเชื่อของตน

1.3 อิทธิพลของบุคคล (Personal Influence)

ข่าวสารจากสื่อมวลชน อาจไม่ได้ไปถึงประชาชนทั่วไปในทันที แต่จะผ่านสื่อบุคคลหรือผู้นำความคิดเห็นก่อนจะไปถึงประชาชน ผู้นำความคิดเห็นมักสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปด้วย ผู้นำความคิดเห็นมักจะเป็นคนที่ได้รับความเชื่อถือเลื่อมใส และไว้วางใจจากประชาชนทั่วไป จึงเป็นผู้มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นและการตัดสินใจของประชาชน

1.4 ลักษณะของธุรกิจด้านสื่อมวลชน (Economic Aspects)

1. การดำเนินธุรกิจด้านสื่อมวลชน ในสังคมเสรีนิยมซึ่งมีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนั้น สื่อมวลชนสามารถแข่งขันกันได้โดยเสรี ต่างฝ่ายต่างเสนอความคิดเห็นและค่านิยมที่

แตกต่างกันออกไป และประชาชนก็มีเสรีภาพในการที่จะเลือกเชื่อถือความคิดเห็นใด ความคิดเห็นหนึ่งได้ และตัดสินใจว่าจะเชื่อสื่อมวลชนไหนดี

2. อิทธิพลที่สื่อมวลชนมีต่อประชาชน เป็นเพียงผู้สนับสนุนเท่านั้น คือสื่อมวลชนจะสนับสนุนทัศนคติ ค่านิยม ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของประชาชน ให้มีความเข้มแข็งขึ้นและพร้อมที่จะแสดงใจไปปรากฏออกมาเมื่อมีแรงจูงใจเพียงพอหรือเมื่อมีโอกาสเหมาะสม

3. สื่อมวลชนอาจทำหน้าที่เป็นผู้เปลี่ยนแปลงประชาชนได้เช่นกัน จะเกิดขึ้นต่อเมื่อบุคคลมีความโน้มเอียงที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่ก่อนแล้ว หากสื่อมวลชนสามารถเสนอสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของเขา เขาก็จะเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมได้ สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่เป็นเพียงผู้เสนอหนทางในการเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมเท่านั้น

4. สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติ และค่านิยมใหม่ให้เกิดแก่ประชาชนได้ในกรณี queบุคคลนั้น ๆ ไม่เคยมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อน ทัศนคติและค่านิยมใหม่นี้ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลผู้นั้นรับสารที่เสนอเรื่องราวในแนวเดียวกันบ่อย ๆ เป็นอิทธิพลในลักษณะสะสมมิใช่อิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลได้ทันทีทันใด หรือในระยะเวลาอันสั้น

2. สื่อเฉพาะกิจ

สื่อเฉพาะกิจ กล่าวได้ว่าเป็นแขนงหนึ่งของสื่อมวลชน แต่โดยเหตุที่ใช้ "เฉพาะกิจ" ตามที่เรียกขาน จึงมีลักษณะพิเศษออกไป (อรวรรณ ปิณฑโรวาท, 2537)

ดร.สมควร กวียะ (อ้างถึงในอรวรรณ ปิณฑโรวาท, 2537 : 196) ได้ให้คำจำกัดความสื่อเฉพาะกิจว่า คือ สื่อที่สร้างขึ้นหรือซื้อหรือเช่าโดยองค์กรใดองค์กรหนึ่งเพื่อใช้ในการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์ขององค์กรนั้นๆ เฉพาะ สื่อเฉพาะกิจนี้จัดว่าเป็นแขนงหนึ่งของสื่อมวลชน แต่ได้พัฒนาเนื้อหาเพื่อประโยชน์เป็นเรื่องราวๆ ไป ฉะนั้น สื่อเฉพาะกิจนี้ โดยทั่วไปมีกลุ่มประชากรที่เป็นเป้าหมายแน่นอน มีการส่งเนื้อหาต่างๆ กันจะเป็นประโยชน์เฉพาะแก่ประชาชนกลุ่มนั้นๆ การผลิตไม่ยุ่งยาก การนำเสนอเนื้อหาเป็นไปอย่างง่าย

ประสิทธิภาพของสื่อเฉพาะกิจ

อาดัมส์ (Adams, 1971) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อเฉพาะกิจไว้ ดังนี้ คือ สื่อเฉพาะกิจจัดว่ามีความสำคัญต่อการเผยแพร่ข่าวสารและข่าวสารข้อมูล เพราะสื่อเฉพาะกิจเป็นสื่อที่จัดทำขึ้น เพื่อสนับสนุนกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ การใช้สื่อเฉพาะกิจเป็นการให้ความรู้และข่าวสารที่เป็นเรื่องราวเฉพาะอย่าง โดยมีกลุ่มเป้าหมาย (Target Audience) ที่กำหนดไว้แน่นอน ตัวอย่างสื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ การจัดพิมพ์เอกสาร จุลสาร แผ่นพับ หรือแผ่นปลิวออกเผยแพร่ ซึ่งอาจจะจัดส่งไปยังกลุ่มเป้าหมายโดยทางไปรษณีย์ (Direct Mail) นอกจากนี้ การปิดโปสเตอร์ตามชุมชนต่างๆ การจัดนิทรรศการ การสาธิต (Demonstration) ก็เป็นการใช้สื่อเฉพาะกิจที่มีประสิทธิภาพในการรณรงค์เผยแพร่ประดิษฐ์กรรมแปลกๆ และทันสมัยในสังคมนั้นๆ

3. สื่อบุคคล

สื่อบุคคล หมายถึง ตัวบุคคลผู้ที่นำพาข่าวสารจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่ง โดยอาศัยการติดต่อสื่อสารแบบตัวต่อตัว ระหว่าง บุคคล 2 คน หรือมากกว่า 2 คนขึ้นไป

การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication)

ในการสื่อสารระหว่างบุคคล ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถที่จะซักถามทำความเข้าใจ และมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันได้ทันที การสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นมีองค์ประกอบของการสื่อสารอยู่อย่างครบถ้วน คือ ผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) สื่อ (Media) ผู้รับสาร (Receiver) ผล (Effect) และปฏิริยาสนองกลับ (Feedback)

โรเจอร์ และ ชูเม็คเกอร์ (Rogers และ Shoemaker) กล่าวว่า ในกรณีที่ต้องการให้บุคคลใดๆ เกิดการยอมรับในสารที่เสนอออกไปหรือจะทำการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพที่สุด เพื่อให้มีการยอมรับสารนั้น ควรที่จะใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล โดยใช้สื่อบุคคลเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสาร สื่อบุคคลนี้จะมีประโยชน์มากในกรณีที่ผู้ส่งสารหวังผลให้ผู้รับเกิดการเปลี่ยนแปลง ในระดับทัศนคติและพฤติกรรมในการรับสาร นอกจากนี้ ยังเป็นวิธีช่วยให้ผู้รับสารมีความเข้าใจกระจ่างชัด และตัดสินใจรับสารได้อย่างมั่นใจยิ่งขึ้นอีกด้วย

ประสิทธิภาพของสื่อบุคคล

เสถียร เขยประทับ (2525) ได้กล่าวถึงประสิทธิภาพของสื่อบุคคลไว้ดังนี้

1. สามารถทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารแบบบุคคลวิดิ ถ้าผู้รับสารไม่เข้าใจในสารก็สามารถที่จะไต่ถามหรือ ขอรหัสสารเพิ่มเติมจากผู้ส่งสารได้ในเวลาอันรวดเร็ว ส่วนตัวผู้ส่งสารก็สามารถปรับปรุงแก้ไขสารที่ส่งออกไปให้เข้ากับความต้องการ และความเข้าใจของผู้รับสารได้ในเวลาอันรวดเร็วเช่นกัน

การที่ช่องทางที่เป็นสื่อระหว่างบุคคลมีปฏิริยาตอบสนองหรือปฏิริยาสะท้อนกลับ สามารถทำให้ลดอุปสรรคของการสื่อสารที่เกิดจากการเลือกรับสาร การเลือกแปลหรือตีความสาร และการเลือกจำสารได้

2. สามารถที่จะจูงใจบุคคลให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังรากลึกได้

ลาซาร์สเฟลด์ และ แมนเซล (Lazarsfeld and manzel, 1968) ได้ให้เหตุผลในความมีประสิทธิภาพของสื่อบุคคลว่า

1. การพูดคุยเป็นกันเองเป็นส่วนตัวทำให้ผู้พูดและผู้ฟังเกิดความเป็นกันเอง และทำให้ผู้ฟังยอมรับ ความคิดเห็น ของผู้พูดได้ง่ายขึ้น

2. การสื่อสารแบบเผชิญหน้ากัน ทำให้ผู้พูดสามารถดัดแปลงเรื่องราวต่าง ๆ ให้ตรงกับความต้องการของผู้ฟังได้อย่างเหมาะสม

3. การสื่อสารแบบนี้ทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าคุณเองได้รับรางวัล หรือมีส่วนร่วมในเรื่องที่ว่าคุณสามารถแสดงความคิดเห็นกับผู้พูดได้

การสื่อสารระหว่างบุคคลแบ่งเป็น 2 ประเภท (เสถียร เขยประทับ. 2525) คือ

1. การติดต่อโดยตรง (Direct Contact) การติดต่อโดยตรงนี้ใช้สื่อบุคคลในการเผยแพร่ข่าวสาร โดยวิธีเยี่ยมบ้าน เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีกับประชาชน วิธีนี้หากประชาชนหรือผู้รับสารไม่เข้าใจก็สามารถซักถามทำความเข้าใจได้ เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ผู้เผยแพร่ข่าวสารยังสามารถสำรวจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้รับสารได้ด้วย ฉะนั้นในกิจการเผยแพร่ข่าวสาร เพื่อสร้างความเข้าใจหรือชักจูงโน้มน้าวใจ จึงนิยมใช้การ

ติดต่อสื่อสารโดยตรง แต่มีข้อจำกัดคือการสื่อสารประเภทนี้ต้องใช้สื่อบุคคลเป็นจำนวนมาก สิ้นเปลืองเวลา ค่าใช้จ่าย และแรงงานในการเผยแพร่ข่าวสาร

2. การติดต่อโดยกลุ่ม (Group Contact of Community Public) คือการติดต่อโดยผ่านกลุ่ม กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อบุคคลส่วนรวม กลุ่มต่าง ๆ ช่วยให้การสื่อสารของบุคคลบรรลุเป้าหมายได้

นอกจากนี้ทฤษฎีการสื่อสารแบบหลายขั้นตอน (Multi-Step Flow of Communication) ยังกล่าวไว้ว่า ข่าวสารส่วนใหญ่ที่เผยแพร่จากสื่อมวลชนไปยังประชาชนเป้าหมายนั้น มักจะผ่านผู้นำความคิดเห็น (Opinion Leader) หรือผู้ที่เข้าถึงสื่อมากกว่าก่อน แล้วบุคคลเหล่านี้ จะนำเอาข่าวสารข้อมูลที่ได้รับไปเผยแพร่แก่ประชาชนเป้าหมายคนอื่นต่อไป ซึ่งในการถ่ายทอดข่าวสารแต่ละครั้งของผู้รับสารคนท้ายๆ จะได้รับข่าวสารที่มีทัศนคติของกลุ่มชนหนาแน่นลงไปด้วย ซึ่งอาจมีผลไม่น้อยที่ทำให้ผู้รับสารคล้อยตาม (Katz, 1955)

แนวคิด ทฤษฎีของความรู้ (Knowledge)

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good, 1973 : 325) ได้ให้ความหมายของความรู้ไว้ว่า ความรู้เป็นข้อเท็จจริง (Facts) ความจริง (Truth) กฎเกณฑ์และข้อมูลต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับ และรวบรวมสะสมไว้จากมวลประสบการณ์ต่าง ๆ

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2533) กล่าวว่า "ความรู้" เป็นพฤติกรรมเบื้องต้นที่ผู้เรียนสามารถจดจำได้หรือระลึกได้ โดยการมองเห็น ได้ยิน ความรู้ในทันที คือ ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ คำจำกัดความ เป็นต้น

เบนจามิน เอส บลูม (Benjamin S. Bloom, 1971) ได้กล่าวถึงความสามารถที่เกิดจากการเรียน โดยมีองค์ประกอบดังนี้

1. ความรู้ ทำให้ทราบถึงความสามารถในการจำ และการระลึกถึงเหตุการณ์ หรือ ประสบการณ์ที่เคยพบมาแล้ว แบ่งออกเป็น

- 1.1 ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาโดยเฉพาะ
- 1.2 ความรู้เกี่ยวกับวิธีและการดำเนินการที่เกี่ยวกับสิ่งหนึ่งสิ่งใด
- 1.3 ความรู้เกี่ยวกับการรวบรวมแนวความคิดและโครงสร้าง

2. ความเข้าใจ ทำให้ทราบถึงความสามารถในการใช้สติปัญญา และทักษะเบื้องต้น แบ่งออกเป็น

- 2.1 การแปลความ คือ แปลจากแบบหนึ่งไปสู่อีกแบบหนึ่ง โดยรักษา ความหมายได้ถูกต้อง
- 2.2 การตีความ คือ ขยายจากเนื้อหาเดิมด้วยการสร้างขึ้นด้วยรูปแบบใหม่
- 3.การนำไปใช้
- 4.การวิเคราะห์
5. การสังเคราะห์
6. การประเมินค่า

นอกจากนี้ เบนจาบิน เอส บลูม ยังได้แบ่งระดับของความรู้ ออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. ระดับที่ระลึกได้ (Recall) หมายถึง การเรียนรู้ในลักษณะที่จำเรื่องเฉพาะวิธี ปฏิบัติกระบวนการและแบบแผนได้ ความสำเร็จในระดับนี้ คือ ความสามารถในการนำ ข้อมูลจากความจำออกมาได้

2. ระดับที่รวบรวมสาระสำคัญได้ (Comprehension) หมายถึง บุคคลสามารถ ทำบางสิ่งบางอย่างได้มากกว่าการจำเนื้อหาที่ได้รับ สามารถที่จะเขียนข้อความเหล่านั้นได้ ถ้อยคำของตนเองสามารถแสดงให้เห็นด้วยภาพ (Illustration) ให้ความหมาย แปลความ และเปรียบเทียบความคิดเห็นอื่นๆ หรือคาดคะเนผลที่เกิดขึ้นต่อไปได้

3. ระดับการนำไปใช้ (Application) เป็นระดับที่ผู้เรียนสามารถนำเอาข้อเท็จจริง ตลอดจนความคิดที่เป็นนามธรรมปฏิบัติได้จริงตามรูปธรรม

4. ระดับการวิเคราะห์ (Analysis) เป็นระดับที่สามารถใช้ความคิดในรูปของการนำแนวความคิดมาแยกเป็นส่วน ประเภท หรือนำเอาข้อมูลต่างๆ มาประกอบกันเพื่อการ ปฏิบัติตนเองมาประกอบกัน แล้วนำไปสู่การสร้างสรร (Creating) ซึ่งเป็นสิ่งใหม่จากเดิม

5. ระดับการประเมินผล (Evaluation) คือ ความสามารถใช้ความรู้เพื่อจัดตั้งเกณฑ์การรวบรวมข้อมูล การวัดข้อมูลตามมาตรฐานเพื่อให้ข้อตัดสินถึงระดับของประสิทธิผลของกิจกรรมแต่ละอย่าง

ความรู้ (Knowledge) เป็นการรับรู้เบื้องต้น ซึ่งบุคคลส่วนมากจะได้รับผ่านประสบการณ์โดยการเรียนรู้จากการตอบสนองสิ่งเร้า (S-R) แล้วจัดระบบเป็นโครงสร้างของความรู้ที่ผสมผสานระหว่างความจำ (ข้อมูล) กับสภาพจิตวิทยาด้วย เหตุนี้ ความรู้จึงเป็นความจำที่เลือกสรรให้สอดคล้องกับสภาพจิตใจของตนเอง ความรู้จึงเป็นกระบวนการภายใน อย่างไรก็ตาม ความรู้ก็อาจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมที่แสดงออกของมนุษย์ได้ และผลกระทบที่ผู้รับสารเกิดความรู้นั้น อาจปรากฏได้จากสาเหตุ 5 ประการ คือ (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร 2533 : 120-121)

1. การตอบข้อสงสัย (Ambiguity Resolution) การสื่อสารมักจะสร้างความสับสนให้สมาชิกในสังคม ผู้รับสารจึงมักแสวงหาสารสนเทศโดยอาศัยสื่อทั้งหลายในการตอบข้อสงสัยและความสับสนของตน

2. การสร้างทัศนคติ (Attitude Formation) ผลกระทบเชิงความรู้ต่อการปลูกฝังทัศนคตินั้น ส่วนมากนิยมใช้กับสารสนเทศที่เป็นนวัตกรรม เพื่อสร้างทัศนคติให้คนยอมรับการแพร่ นวัตกรรมนั้นๆ (ในฐานะความรู้)

3. การกำหนดวาระ (Agenda Setting) เป็นผลกระทบเชิงความรู้ที่สื่อกระจายออกไป เพื่อให้ประชาชนตระหนักและผูกพันกับประเด็นวาระที่สื่อกำหนดขึ้น หากตรงกับภูมิหลังของบุคคลและค่านิยมของสังคมแล้ว ผู้รับสารก็จะเลือกสารสนเทศนั้น

4. การพอกพูนระบบความเชื่อ (Expansion of Belief System) การสื่อสาร สังคมมักจะกระจายความเชื่อ ค่านิยม และอุดมการณ์ด้านต่างๆ ไปสู่ประชาชน จึงทำให้ผู้รับสารทราบระบบความเชื่อที่หลากหลายและลึกซึ้งไว้ในความเชื่อของตนมากขึ้นไปเรื่อยๆ

5. การรู้แจ้งต่อค่านิยม (Value Clarification) ความขัดแย้งในเรื่องค่านิยมและอุดมการณ์เป็นภาวะปกติของสังคม สื่อมวลชนที่นำเสนอข้อเท็จจริงในประเด็นเหล่านี้ ย่อมทำให้ประชาชนผู้รับสารเข้าใจถึงค่านิยมเหล่านี้

แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ

ชอว์ และไรท์ (Shaw and Wright, 1976) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกทางจิตใจของบุคคล เนื่องจากการเรียนรู้ตลอดจนประสบการณ์ ซึ่งกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง การตอบสนองสิ่งเร้า หรือจินตนาการต่างๆ ที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้อง

มาร์ติน ฟิชไบน์ (Martin Fishbein, 1967) ให้คำจำกัดความว่า ทัศนคติ คือ ความโน้มเอียงซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ที่จะแสดงตอบสนองสิ่งหนึ่งในทางสนับสนุน หรือ ไม่สนับสนุน ทัศนคตินั้นจะเกิดขึ้นก่อนพฤติกรรมและเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของบุคคล

อัลพอร์ต (Allport, 1935) กล่าวว่า ทัศนคติ หมายถึง สภาวะของความพร้อมทางด้านจิตซึ่งเกิดจากประสบการณ์ สภาวะความพร้อมนี้จะเป็นแรงที่กำหนดทิศทางของปฏิกิริยาของบุคคลที่จะมีต่อบุคคล สิ่งของ หรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

เจเลียว บุริภักดี (2517) ให้ความหมายว่า ทัศนคติ เป็นความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบที่มีต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทัศนคติที่มีต่อสิ่งต่างๆ นั้น เกิดจากประสบการณ์ หรือการเรียนรู้ทั้งสิ้น ดังนั้น จึงอาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ได้รับเพิ่มขึ้น แต่กระบวนการเปลี่ยนแปลงอาจจะเร็วหรือช้าแล้วแต่ชนิดของทัศนคติและประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับ

ประภาพณี สุวรรณ (2526 : 3) กล่าวว่า ทัศนคติ เป็นความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก ทัศนคตินี้ได้มีมาแต่กำเนิด แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ การเลียนแบบ

พยอม วงศ์สารศรี (2526) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นสภาพจิตใจที่มีอิทธิพลต่อความคิด การกระตุ้นให้เกิดการกระทำ ทัศนคติ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ถ้าสภาพแวดล้อม หรือเหตุการณ์ต่างๆ เปลี่ยนแปลงไป หรือได้รับข้อมูลใหม่ โดยทั่วไปเชื่อกันว่าทัศนคติมีผลต่อการปฏิบัติของบุคคล

สรุปได้ว่า ทัศนคติ คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในเวลาหนึ่ง ผนวกกับความรู้สึกจากประสบการณ์เดิม ที่มีต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งในเชิงบวกหรือเชิงลบ ซึ่งทัศนคติอาจเปลี่ยนแปลงได้

องค์ประกอบของทัศนคติ

เทรนดิส (Triandis, 1971) กล่าวถึงองค์ประกอบของทัศนคติ 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ (Cognitive Component) ได้แก่ ความรู้และแนวคิดที่บุคคลมีต่อสิ่งเร้า ไม่ว่าจะบุคคล กลุ่ม หรือสภาวะการณ์ใดๆ ก็ตาม ความรู้และแนวความคิดดังกล่าว จะเป็นสิ่งกำหนดลักษณะและทิศทางของทัศนคติของบุคคล

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึกรู้สึก (Affective Component) ได้แก่ อารมณ์หรือความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้า อารมณ์หรือความรู้สึกดังกล่าว จะเป็นสิ่งกำหนดลักษณะและทิศทางของทัศนคติของบุคคล กล่าวคือ ถ้าบุคคลมีอารมณ์หรือความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งใด บุคคลก็จะมีทัศนคติในทางบวกต่อสิ่งนั้น แต่ถ้าบุคคลมีอารมณ์หรือความรู้สึกที่ไม่ดีต่อสิ่งใด บุคคลก็จะมีทัศนคติในทางลบต่อสิ่งนั้น

3. องค์ประกอบด้านความพร้อมในการกระทำ (Behavioral Component) ได้แก่ พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกต่อสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่ง พฤติกรรมดังกล่าว จะเป็นสิ่งที่บอกลักษณะและทิศทางของทัศนคติของบุคคล กล่าวคือ ถ้าพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกต่อสิ่งเร้านั้นชัดเจน แน่นนอน ทัศนคติก็น่าจะมีลักษณะชัดเจนแน่นนอน และมีทิศทางเป็นทางบวกหรือทางลบชัดเจนด้วย

การเกิดทัศนคติ

เรนซิส ไลเคิร์ต (Rensis Likert, 1961) ได้ศึกษามูลเหตุของการเกิดทัศนคติของคน ซึ่งนับได้ว่าเป็นผลการศึกษาที่เน้นถึงการเกิดทัศนคติตามหลักวิชาการด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะ โดยได้สรุปข้อศึกษาไว้ว่า ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ (Learning) จากแหล่งทัศนคติ (Source of Attitude) ต่างๆ ที่มีอยู่มากมาย และแหล่งที่ทำให้คนเกิดทัศนคติที่สำคัญ คือ

1. ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experience) เมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่างต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางที่ดีหรือไม่ดี จะทำให้เขาเกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปในทางที่ดีหรือไม่ดี ทำให้เขาเกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปในทิศทางที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน

2. การติดต่อสื่อสารจากบุคคลอื่น (Communication from others) การได้รับการติดต่อจากบุคคลอื่น จะทำให้เกิดทัศนคติจากการรับรู้ข่าวสารต่างๆ จากผู้อื่นได้
3. สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models) การเลียนแบบผู้อื่นทำให้เกิดทัศนคติขึ้นได้
4. ความเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors) ทัศนคติของบุคคลหลายอย่างเกิดขึ้นเนื่องจากความเกี่ยวข้องกับสถาบัน

ลักษณะของทัศนคติ

1. ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ของแต่ละคน มิใช่เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด
2. ทัศนคติเป็นสภาพทางจิตใจที่มีอิทธิพลต่อการคิดและการกระทำของบุคคลเป็นอันมาก
3. ทัศนคติเป็นสภาพทางจิตใจที่มีความถาวรพอสมควร ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละบุคคลต่างก็ได้รับประสบการณ์และผ่านการเรียนรู้มามาก อย่างไรก็ตาม ทัศนคติก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้อันเนื่องจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่างๆ

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (Attitude Change)

จุมพล รอดคำดี (2532) กล่าวว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติมีอยู่ 3 ระดับ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงทางความคิด สิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ จะมาจากข้อมูลข่าวสารใหม่ ซึ่งอาจจะมาจากสื่อสารมวลชนหรือบุคคลอื่นๆ
2. การเปลี่ยนแปลงความรู้สึก การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้ จะมาจากประสบการณ์ หรือความประทับใจ หรือที่ทำให้เกิดความสะเทือนใจ
3. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินในสังคม ซึ่งไปมีผลต่อบุคคล ทำให้ต้องปรับพฤติกรรมเดิมเสียใหม่

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มีส่วนเกี่ยวข้องกันโดยตรง ถ้าความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมถูกกระทบไม่ว่าจะระดับใดก็ตาม จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง

ทัศนคติทั้งสิ้น นอกจากนี้ องค์ประกอบต่างๆ ในกระบวนการสื่อสาร เช่น คุณสมบัติของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ลักษณะของข่าวสาร ตลอดจนช่องทางในการสื่อสาร ล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ทั้งสิ้น

ซิมบาอู และคณะ (Zimbardo, Ebberson and Maslach, 1977) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทัศนคติขึ้นอยู่กับความรู้ คือ ถ้ามีความรู้ ความเข้าใจกันดี ทัศนคติก็จะเปลี่ยนแปลงได้ และเมื่อทัศนคติเปลี่ยนแปลงแล้ว ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทั้ง 3 อย่างนี้ก็มี ความเชื่อมโยงกัน ฉะนั้น ในการที่จะให้มีการยอมรับปฏิบัติในสิ่งใด ต้องพยายามเปลี่ยนแปลงทัศนคติเสียก่อน โดยให้ความรู้

แนวคิดเกี่ยวกับทักษะชีวิต

."ทักษะชีวิต" (Life Skill) เป็นความสามารถอันประกอบด้วย ความรู้ เจตคติ และทักษะในอันที่จะจัดการกับปัญหาต่างๆ ตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคตไม่ว่าจะเป็นเรื่องเพศ สารเสพติด บทบาทชาย และหญิง ชีวิตครอบครัว สุขภาพ อิทธิพลสื่อ สิ่งแวดล้อม จริยธรรม ปัญหาสังคม ฯลฯ

องค์ประกอบของทักษะชีวิต

องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทักษะชีวิตไว้ 10 องค์ประกอบจัดเป็น 5 กลุ่ม และสามารถจัดแบ่งตามพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านพุทธิพิสัย ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์และความคิดวิเคราะห์วิจารณ์
2. ด้านจิตพิสัย ได้แก่ ความตระหนักรู้ในตนและความเห็นใจผู้อื่น
3. ด้านทักษะพิสัย มี 3 กลุ่ม ได้แก่
 - 3.1 การสร้างสัมพันธภาพ และการสื่อสาร
 - 3.2 การตัดสินใจ และการแก้ปัญหา
 - 3.2 การจัดการกับอารมณ์ และความเครียด

ในประเทศไทยมีการปรับเปลี่ยนโดยจัดความคิดสร้างสรรค์ ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ เป็นองค์ประกอบร่วม และเป็นพื้นฐานของทุกองค์ประกอบ จัดความตระหนักรู้ในตน และความเห็นใจผู้อื่นเป็นด้านจิตพิสัย โดยเพิ่มเจตคติอีก 1 คู่ คือ ความภูมิใจในตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม ส่วนที่เหลืออีก 3 คู่เป็นด้านทักษะพิสัย ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยที่อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านและสับสนในด้านเจตคติและค่านิยม เพื่อให้ช่วยต่อการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาวิธีการสอนของครู

1. องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านพุทธิพิสัย ที่เป็นองค์ประกอบร่วม ได้แก่

- **ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์** (Critical Thinking) หมายถึง ความสามารถที่จะวิเคราะห์แยกแยะข้อมูล ข่าวสาร ปัญหา และสถานการณ์ต่างๆ รอบตัว
- **ความคิดสร้างสรรค์** (Creative thinking) หมายถึง ความสามารถในการคิดออกไปอย่างกว้างขวาง โดยไม่ยึดติดอยู่ในกรอบ

2. องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านจิตพิสัย หรือเจตคติ ประกอบด้วย

องค์ประกอบ 2 คู่คือ คู่ที่ 1 ได้แก่ ความตระหนักรู้ในตน และความเห็นใจผู้อื่น

คู่ที่ 2 ได้แก่ ความภูมิใจในตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม

- **ความตระหนักรู้ในตน** (Self awareness) หมายถึง ความสามารถในการค้นหาและเข้าใจ ในจุดดีจุดด้อยของตนเอง และความแตกต่างจากบุคคลอื่น ไม่ว่าจะในแง่ความสามารถ เพศ วัย ระดับการศึกษา ศาสนา สีผิว ท้องถิ่น สุขภาพ ฯลฯ
- **ความเห็นใจผู้อื่น** (Empathy) หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกและเห็นอกเห็นใจบุคคลที่แตกต่างกับเรา ไม่ว่าจะในด้านเพศ วัย ระดับการศึกษา ศาสนา สีผิว ท้องถิ่น วัย สุขภาพ ฯลฯ

- **ความภูมิใจในตนเอง (Self esteem)** หมายถึงความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า เช่น ความมีน้ำใจ รู้จักให้รู้จักรับ ค้นพบและภูมิใจในความสามารถด้านต่างๆ ของตน เช่นความสามารถด้านสังคม ดนตรี กีฬา ศิลปะ ฯลฯ โดยมีได้มุ่งสนใจ อยู่แต่ในเรื่องรูปร่าง หน้าตา เส้นผม หรือความสามารถทางเพศ การเรียนเก่ง ฯลฯ เท่านั้น
- **ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility)** หมายถึง ความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีส่วนรับผิดชอบต่อความเจริญหรือเสื่อมของสังคม ความรับผิดชอบต่อสังคมมีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความภูมิใจในตน เพราะหากคนเรามีความภูมิใจในตน คนเหล่านี้ก็มีแรงจูงใจที่จะทำดีกับผู้อื่นและสังคม

3. องค์ประกอบของทักษะชีวิตด้านทักษะพิสัย หรือทักษะ ประกอบด้วย

องค์ประกอบ 3 คู่ คือ

คู่ที่ 1 การสร้างสัมพันธภาพ และการสื่อสาร

คู่ที่ 2 การตัดสินใจ และการแก้ไขปัญหา

คู่ที่ 3 การจัดการกับอารมณ์ และความเครียด

- **ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ และการสื่อสาร (Interpersonal relationship and Communication skill)** หมายถึง ความสามารถในการใช้คำพูด และภาษาท่าทาง เพื่อสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของตน และความสามารถในการรับรู้ความรู้สึกนึกคิดของอีกฝ่าย ไม่ว่าจะในการแสดงความต้องการ ความชื่นชม การปฏิเสธ การสร้างสัมพันธภาพ ฯลฯ
- **ทักษะการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหา (Decision making and Problem solving skill)** หมายถึง ความสามารถในการรับรู้ปัญหา สาเหตุของปัญหา หาทางเลือก

วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของแต่ละทางเลือก ประเมินทางเลือก ตัดสินใจเลือก ทางแก้ปัญหาที่เหมาะสม และลงมือแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

- ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และความเครียด (Coping with Emotion and Stress skill) หมายถึงความสามารถในการประเมินอารมณ์รู้เท่าทันอารมณ์ว่ามีอิทธิพล ต่อพฤติกรรมของคน เลือกใช้วิธีจัดการกับอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้เหมาะสม และเป็นความสามารถที่จะรู้สาเหตุของความเครียด เรียนรู้วิธีการควบคุมระดับของความเครียด รู้วิธีผ่อนคลาย และหลีกเลี่ยงสาเหตุ พร้อมทั้งเบี่ยงเบนพฤติกรรม ไปในทางที่พึงประสงค์

แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการปฏิเสธ

รัตนา ดอกแก้ว (2539) กล่าวถึง ทักษะการปฏิเสธต่อรองว่าเป็นสิทธิอันชอบธรรม ของทุกคนและสามารถทำได้โดยไม่ทำร้ายจิตใจอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งทำให้เกิดผลดีต่อตนเองใน การหลีกเลี่ยงการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ และหากปฏิเสธสิ่งเหล่านี้ได้สำเร็จ อาจจะ สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมหรือความต้องการของอีกฝ่ายได้

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2539) กล่าวว่า การปฏิเสธเป็นสิทธิส่วนบุคคล ที่ทุกคนควรยอมรับได้ โดยไม่เสียสัมพันธภาพในหมู่เพื่อน เพื่อหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่ เกิดประโยชน์หรืออาจเกิดผลกระทบในแง่ลบตามมา

สรุปได้ว่า ทักษะการปฏิเสธ คือ การสื่อสารเพื่อบอกปิดการชักชวนพฤติกรรมที่ เห็นตนว่าไม่เหมาะสมและเป็นผลในเชิงลบ ศิลปะการปฏิเสธที่ดีจะช่วยรักษาสัมพันธภาพ ระหว่างเพื่อนไว้ได้

หลักการปฏิเสธที่ดี

กรมอนามัย (2539) กล่าวว่า การปฏิเสธที่ดีนั้น ควรที่จะ

1. ปฏิเสธอย่างจริงจังทั้งท่าทาง คำพูดและน้ำเสียง เพื่อแสดงความตั้งใจอย่างชัดเจนที่จะขอปฏิเสธ
2. ควรใช้ความรู้สึกเป็นข้ออ้างประกอบเหตุผล เพราะการใช้เหตุผลอย่างเดียวมักถูกโต้แย้งด้วยเหตุผลอื่น การอ้างความรู้สึกจะทำให้โต้แย้งได้ยากขึ้น
3. การขอความเห็นชอบและแสดงการขอบคุณเมื่อผู้ชวนยอมรับ จะเป็นการรักษาน้ำใจของผู้ชวน
4. เมื่อถูกเข้ชี้ หรือสบประมาท ไม่ควรหวั่นไหวไปกับคำพูดเหล่านั้น เพราะจะทำให้ขาดสมาธิในการหาทางออก ควรขึ้นชั้นการปฏิเสธและหาทางออกโดยเลือกวิธีต่อไปนี้
 - 4.1 ปฏิเสธซ้ำ โดยไม่ต้องใช้ข้ออ้าง พร้อมทั้งบอกกล่าวและหาทางเลี่ยงจากเหตุการณ์นั้นๆ
 - 4.2 การต่อรอง โดยการหากิจกรรมอื่นที่ดีกว่ามาทดแทน
 - 4.3 การผลัดผ่อน โดยการขอขี้อระยะเวลาออกไปเพื่อให้ผู้ชวนเปลี่ยนความตั้งใจ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด

งานวิจัยในประเทศ

พรศรี พัฒนพงศ์ (2520) ศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในสถานศึกษา พบว่า ครู/อาจารย์ส่วนมากมักปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับยาเสพติดในลักษณะการแก้ไขปัญหามากกว่าการป้องกัน ทั้งนี้เนื่องจากขาดเวลา ขาดเครื่องมือ และบุคลากร ตลอดจนการไม่ได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาเท่าที่ควร ผู้วิจัยเห็นว่าควรแก้ไขปัญหามาตรการปฏิบัติงานเพื่อป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในสถานศึกษา โดยควรที่จะมีการประสานความร่วมมือจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ตลอดจนความร่วมมือระหว่างผู้ปกครอง ครู นักเรียน โดยให้มีข่าวสารไปสเตอร์ ฯลฯ เพื่อเป็นการป้องกันการใช้ยาเสพติดอย่างแพร่หลาย

สุพจน์ เค่นดวง (2522) ศึกษาบทบาทของ "บุคคลสำคัญ" ที่มีต่อ ผู้คิด
 ยาเสพติด พบว่า การคิดยาเสพติดขึ้นอยู่กับความรู้สึเกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์
 กับบิดา การมีเพื่อนที่โรงเรียนคิดยาเสพติด และการมีเพื่อนบ้านที่คิดยาเสพติด

วิทยา มณีสุธรรม (2523) สำรวจเหตุจูงใจในการเสพยาเสพติดและการ
 บำบัดรักษา ความคิดเห็นในการปราบปรามยาเสพติด พบว่า สาเหตุที่ทำให้คิดยาเสพติด ก็
 อยากทดลอง เพื่อสนุกสนาน เพื่อนชวน มีเรื่องไม่สบายใจ ตามลำดับ

✓ คณะอนุกรรมการทำงานฝ่ายวิจัยป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
 กระทรวงศึกษาธิการ (2524) ศึกษาสภาพปัญหาการใช้สารเสพติดของนักเรียน นักศึกษา
 ในสถานศึกษา อาชีวศึกษาและอุดมศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า สาเหตุของ
 การทดลองเสพยาเสพติดครั้งแรกเป็นเพราะอยากลองยา เหตุรองลงมาคือ เพื่อความสนุกสนาน
 เพื่อนชวน และมีเรื่องไม่สบายใจตามลำดับ โดยส่วนใหญ่ มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง
 ว่า การใช้สารเสพติดเป็นการไม่ดี แม้จะใช้เพียงชั่วคราวก็เป็นการที่ผิด และยังเชื่อว่าเมื่อ
 ใช้สารเสพติดชนิดต่างๆ แล้วจะเลิกได้มากกว่าเลิกไม่ และนอกจากนี้ ยังพบว่า อิทธิพล
 สำคัญที่ทำให้ให้นักศึกษามีเจตคติที่ถูกต้องต่อการ ใช้สารเสพติดคือครอบครัวที่พ่อแม่ไม่ฝักใฝ่
 หรือไม่ใช้สารเสพติดตลอดจนอบายมุขต่างๆ ตรงกันข้าม ถ้าครอบครัวที่มีความขัดแย้ง
 พ่อแม่มีเรื่องได้เถียงกันมาก ก็จะสัมพันธ์กับการที่นักศึกษาจะไปมีเพื่อนสนิทที่ใช้
 สารเสพติดและสัมพันธ์กับการรู้จักคนที่ใช้สารเสพติด ตลอดจนมีผลทำให้ความสัมพันธ์
 ระหว่างนักศึกษากับครอบครัวมีความห่างเหินลงไป และถ้าสิ่งแวดล้อมไม่ดี มียาเสพติด
 แพร่หลาย โอกาสที่นักศึกษาจะพบปะคนที่คิดยาหรือใช้ยา ตลอดจนโอกาสที่จะพบเห็น
 ยาเสพติดเป็นไปได้มาก

✓ ศรีนวล โกมลวนิช (2527) ได้ศึกษาการป้องกันปัญหาการใช้ยาในทาง
 ที่ผิด พบว่า แหล่งของข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติดจากครอบครัวที่สำคัญ คือ บิดามารดา และ
 ญาติพี่น้อง สำหรับบิดามารดา นับว่ามีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุดเพราะเป็นผู้ใกล้ชิดและให้
 การอบรมเลี้ยงดูเด็กให้เรียนรู้ระเบียบสังคม (Socialization) สำหรับญาติพี่น้อง จะเป็น
 บุคคลที่มีความผูกพันกับครอบครัวที่สุด หากครอบครัวมีญาติพี่น้องที่ใกล้ชิดอยู่ด้วยกัน

หรือแม้จะอยู่ห่างกัน แต่มีความรักใคร่เอื้ออารีต่อกัน ความผูกพันในระหว่างเครือญาติ จะเสมือนเป็นเกราะคุ้มครองเด็ก เนื่องจากเด็กมีที่พึ่งทางใจนอกเหนือจากบิดามารดา

✓ หน่วยศึกษานิเทศน์ กรมการฝึกหัดครู (2530) ได้ศึกษาสภาพการใช้สารเสพติดในสถานศึกษา พ.ศ.2530 พบว่า เพศชายมีแนวโน้มจะใช้สารเสพติดมากกว่าเพศหญิง โดยความแตกต่างจะเห็นอย่างได้เด่นชัดในสารเสพติด 3 ชนิด คือ เหล้า (33 : 10) บุหรี่ (29 : 6) และกัญชา (8 : 1) นอกจากนี้ ยังพบว่า สภาพการอยู่อาศัย ครอบครัว และที่ปรึกษา นักเรียน นักศึกษา ที่ใช้สารเสพติดส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ตามลำพัง หรือกลุ่มที่อยู่อาศัยในหอพักของสถานศึกษา มีสภาพครอบครัวที่บิดา มารดา แยกกันอยู่หรือหย่าร้าง และเป็นกลุ่มที่เมื่อมีปัญหาจะขอคำปรึกษาจากเพื่อน หรือไม่ขอคำปรึกษาจากใครเลย

✓ ลาดทองใบ ภูอภิรมย์ (2530) ศึกษาบทบาทของครอบครัวในการป้องกันการติดยาเสพติด พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และทัศนคติของนักเรียนมัธยมต้น ต่อการควบคุมสื่อมวลชนของผู้ปกครอง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับภูมิด้านทานการเสพติดของเด็ก 3 ด้าน คือ ความรู้ที่เกี่ยวกับสาเหตุของการเสพติด ปริมาณการชักจูงจากเพื่อน และปริมาณความใกล้ชิดกับยาเสพติด กล่าวคือ เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมาก แบบได้รับความรักความเอาใจใส่มาก และเด็กมีทัศนคติดีต่อการควบคุมสื่อมวลชนของผู้ปกครองนั้น จะมีความรู้เกี่ยวกับสาเหตุของการเสพติดมากกว่า ปฏิเสธการชักจูงจากเพื่อนได้มากกว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลน้อย แบบได้รับความรักความอบอุ่นน้อย และมีทัศนคติที่ต่ำต่อการควบคุมสื่อมวลชนของผู้ปกครอง เด็กประเภทหลังนี้จะมี ความใกล้ชิดกับยาเสพติดมากกว่าเด็กประเภทแรก

ยุบลวรรณ ประมวลรัฐการ (2531) ศึกษาเรื่อง ตัวแบบสมมุติฐานการใช้ยาหรือสิ่งเสพติดวัยรุ่น : ทดสอบเฉพาะนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี เพื่อเปรียบเทียบอิทธิพลของตัวแปรในตัวแบบสมมุติฐาน 6 มโนทัศน์ คือ

1. การใช้ยาเสพติดในวัยรุ่น
2. การคบเพื่อนที่ใช้ยาหรือสิ่งเสพติด

3. ความเชื่อในค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคม
4. ความยึดมั่นผูกพันต่อการกระทำที่สังคมยอมรับ
5. ความรู้สึกผูกพันต่อโรงเรียน
6. ความรู้สึกผูกพันต่อบิดามารดา

จากการศึกษา พบว่า ความยึดมั่นผูกพันต่อการกระทำที่สังคมยอมรับ ความเชื่อในค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคม และการคบเพื่อนที่ใช้จ่ายหรือสิ่งเสพติด มีผลกระทบโดยคบเพื่อนที่ใช้จ่ายหรือสิ่งเสพติด มีผลกระทบต่อการใช้จ่ายหรือสิ่งเสพติดในหมู่วัยรุ่นมากที่สุด ความเชื่อในค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคม มีผลกระทบต่อการใช้จ่ายหรือสิ่งเสพติดน้อยที่สุด อย่างไรก็ตามการใช้จ่ายหรือสิ่งเสพติดของวัยรุ่นส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบทางอ้อมของความรู้สึกผูกพันต่อบิดามารดา ความรู้สึกผูกพันต่อโรงเรียน ความยึดมั่นผูกพันต่อการกระทำที่สังคมยอมรับ และความเชื่อในค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคม

· โสภา ชูพิกุลชัย และคณะ (2533) ได้ทำการศึกษาเรื่องการแพร่ระบาดของ การติดสารเสพติดในเด็กและเยาวชนย่านชุมชนแออัด : ศึกษาเฉพาะกรณีในเขต กรุงเทพมหานคร พบว่า เด็กและเยาวชนจะเริ่มใช้สารเสพติดเมื่ออายุระหว่าง 11-14 ปี สาเหตุการใช้สารเสพติดในครั้งแรกมาจากถูกเพื่อนชักชวนจึงเป็นอยากลอง และวิธีการแพร่ระบาดของสารเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชน ปรากฏว่า การถูกชักชวนจากเพื่อน หรือผู้ใกล้ชิดเป็นวิธีการแพร่ระบาดที่สูงที่สุด ลำดับที่สองมาจากความอยากรู้อยากเห็น และลำดับที่สามคือ การถูกหลอกให้หลงเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดี ส่วนแรงจูงใจที่มีผลต่อการ ใช้สารเสพติดของเด็กและเยาวชน คือ ทำตามเพื่อนหรือผู้ใกล้ชิด

รศ.ดร.ทองอินทร์ วงศ์โสธรและคณะ(2536)ได้ศึกษาโครงการประเมินผล แผนป้องกันยาเสพติด พ.ศ.2535-2539 ระยะที่ 1 (การสำรวจความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติ ต่อด้านยาเสพติดของกลุ่มเยาวชนในสถานศึกษานอกสถานศึกษาและประชากรวัยแรงงาน) พบว่า เยาวชนในสถานศึกษา และนอกสถานศึกษา รวมทั้งประชากรวัยแรงงานมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติดในระดับปานกลางถึงระดับมาก และมีเจตคติในการต่อต้าน ยาเสพติดในระดับมาก กลุ่มทั้งสามได้รับข่าวสารเกี่ยวกับยาเสพติดจากโทรทัศน์มากที่สุด

กลุ่มเยาวชนในสถานศึกษาพบว่าผลการเรียนมีผลต่อความรู้ความเข้าใจเรื่องยาเสพติด ส่วนเยาวชนนอกสถานศึกษาและวัยแรงงาน พบว่า ภูมิถำเนาและพื้นฐานการศึกษา มีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยาเสพติด ตัวแปรสภาพแวดล้อมมีผลต่อการสร้างเจตคติต่อต้านยาเสพติดในทุกกลุ่ม คือ เยาวชนในสถานศึกษา ได้แก่ ปริมาณความรู้ที่ได้รับจากหนังสือเรียน บุคคลที่ให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด บุคคลที่ให้คำปรึกษา นอกจากนี้ยังพบว่าเพศและผลการเรียนของกลุ่มเยาวชนในสถานศึกษาทุกกลุ่มมีผลต่อการสร้างเจตคติต่อต้านยาเสพติด เพศหญิงมีเจตคติต่อต้านสูงกว่าเพศชาย และผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ย 3 ขึ้นไป มีเจตคติต่อต้านยาเสพติดสูงกว่า ผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า 3 เยาวชนนอกสถานศึกษา ได้แก่ บุคคลที่ให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดตัวเดียวที่มีผล และประชากรวัยแรงงานมีตัวแปร ได้แก่ บุคคลที่อาศัยอยู่ด้วย บุคคลที่ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับยาเสพติด การมีหรือไม่มีผู้ติดยาเสพติดในชุมชน

วีรวรรณ สุธีร์ไกรลาส (2536) ศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการต้านทานการติดยาเสพติดในกรุงเทพมหานคร พบว่า ความภาคภูมิใจในตนเอง สุขภาพจิต และการกล้าแสดงออก มีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติต่อการติดยาเสพติด และการปฏิเสธการชักจูงเรื่องยาเสพติดจากเพื่อนและระดับชั้นการศึกษา ระดับเศรษฐกิจของครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับยาเสพติด ความภาคภูมิใจในตนเอง สุขภาพจิต และทัศนคติต่อการเสพยาเสพติด สามารถทำนายการปฏิเสธการชักจูงเรื่องยาเสพติดจากเพื่อน ส่วนตัวแปรเรื่องเพศและการกล้าแสดงออก ไม่มีส่วนที่ทำนายได้

วิศรา วราลักษณ์ (2538) ศึกษาการเปิดรับข่าวสารความรู้เรื่องสิ่งเสพติดและการป้องกันสิ่งเสพติดจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคลของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า นักเรียนเปิดรับข้อมูลจากสื่อมวลชนทุกประเภทบ่อยพอสมควร และมีระดับความรู้ ความเข้าใจพอสมควรในเนื้อหาการป้องกันสิ่งเสพติด รองลงมาคืออันตรายของสิ่งเสพติด ลักษณะของผู้ติดยาเสพติด ด้านสื่อบุคคล พบว่า ผู้ที่สนทนาเรื่องสิ่งเสพติดและการป้องกันสิ่งเสพติดมากที่สุด คือ ครู อาจารย์ รองลงมา คือ มารดา และเพื่อนสนิท ผู้ที่ทำให้เข้าใจมากที่สุด คือ ครู อาจารย์

อรอนงค์ หงษ์ขุมแพ (2538) ได้ศึกษา ความรู้เกี่ยวกับข่าและการป้องกันตนเองจากการเสพยาบ้าของนักเรียนมัธยมปลาย อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับข่ามาก

ในส่วนของ การปฏิบัติเมื่อมีผู้มาชักชวนให้เสพยาบ้า จำแนกได้ ดังนี้

1. หลีกเลียงไปจากผู้ชักชวนทันที
2. ปฏิเสธการใช้ และอาจอ้างว่าเคยลองใช้แล้ว ไม่ดี จะไม่ลองอีก
3. ปฏิเสธการใช้ ชี้แจงโทษ และเตือนให้ผู้ชักชวนเลิกเสพด้วย
4. ปฏิเสธการใช้ แจ้งให้อาจารย์หรือผู้ปกครองของผู้ชักชวนทราบ
5. ถ้าผู้ชักชวนยังตามมาชวนอยู่ ก็จะพยายามอยู่ห่างๆ

รศ.ดร.ธนวดี บุญถ้อย และคณะ (2538) ได้ศึกษาการสื่อสารเพื่อการป้องกันยาเสพติดในสถานประกอบการอุตสาหกรรม โดยศึกษาถึงพฤติกรรมการสื่อสาร ความรู้ทัศนคติเกี่ยวกับการยาเสพติดและการป้องกัน ในกลุ่มผู้ใช้แรงงานในอุตสาหกรรมที่มีสารระเหยในการประกอบการและอุตสาหกรรมการผลิตอาหาร พบว่า กลุ่มผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมมีการเปิดรับโทรทัศน์มากที่สุด เปิดรับหนังสือพิมพ์ และวิทยุรองลงมาตามลำดับ การเปิดรับข่าวสารด้านยาเสพติดจากสื่อวิทยุและหนังสือพิมพ์มีปริมาณน้อยมาก แต่มีพอสสมควรจากสื่อโทรทัศน์ในรูปของสปอตโฆษณาสั้นๆ หรือข้อความเตือนสติ ในแง่ของบุคคลที่กลุ่มคนงานไว้ใจในการปรึกษาหารือเรื่องปัญหา ยาเสพติด คือ พ่อแม่ เพื่อน แพทย์ บุคคลที่คนงานไว้ใจ เชื่อถือ คือ บิดา มารดา พระ และเพื่อน ตามลำดับ

ศรเทพ เริงบุษนาชีวิน (2538) ศึกษาเรื่อง การสื่อสารเพื่อการป้องกันยาเสพติดของกลุ่มผู้ใช้แรงงาน โรงงานอุตสาหกรรมในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล พบว่า ผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ จะได้รับข่าวสารเรื่องยาเสพติดและการป้องกันจากโทรทัศน์มากที่สุด ส่วนใหญ่จะทราบความรู้ว่าอะไรคือสารเสพติด แต่จะไม่ทราบถึงอันตรายของยาเสพติดแต่ละประเภท สื่อบุคคลเป็นสื่อที่น่าเชื่อถือมากที่สุด ซึ่งได้แก่ พ่อแม่ ส่วนอายุการศึกษา รายได้ มีความสัมพันธ์กับอัตราการเปิดรับข่าวสารด้านการป้องกันยาเสพติด

รายได้ การศึกษา มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับสารการป้องกันยาเสพติด ส่วน เพศ อายุ สถานภาพการสมรส ระยะเวลาในการทำงาน ไม่มีความสัมพันธ์

กับความรู้เกี่ยวกับสารด้านการป้องกันยาเสพติด รวมทั้ง การศึกษา มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติต่อการใช้ยาเสพติดและการป้องกัน ส่วนเพศ อายุ รายได้ สถานภาพการสมรส ระยะเวลาในการทำงาน ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการใช้ยาเสพติดและการป้องกัน นอกจากนี้ อัตราการเปิดรับสารด้านการป้องกันยาเสพติด มีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติต่อการใช้ยาเสพติดและการป้องกัน

ขวัญใจ ผลิเจริญสุข (2539) ได้ศึกษา การสื่อสารในครอบครัว กับความรู้ และทัศนคติเกี่ยวกับยาบ้าของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเปิด สื่อมวลชนที่นักเรียนเปิดรับบ่อยที่สุดคือ โทรทัศน์ ส่วนผลของการเปิดรับเรื่องราวเกี่ยวกับยาบ้าจากสื่อโทรทัศน์ ทำให้หลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงในการลองเสพ สื่อวิทยุทำให้เกรงกลัวในอันตราย และสื่อหนังสือพิมพ์ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับยาบ้าในระดับปานกลาง และเห็นด้วยกับการต่อต้านการเสพยาบ้า และเมื่อทำสมมติฐานในการวิจัยได้ผล ดังนี้ คือ นักเรียนที่มีรูปแบบการสื่อสารในครอบครัวที่ต่างกัน ไม่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ แต่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับวิทยุ โดยพบว่ารูปแบบการสื่อสารในครอบครัวแบบเปิด มีการเปิดรับมากกว่ารูปแบบการสื่อสารแบบปิด

นอกจากนั้น ยังพบว่า รูปแบบการสื่อสารในครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับยาบ้า การเปิดรับข่าวสารจากโทรทัศน์และวิทยุไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับยาบ้า ส่วนการเปิดรับหนังสือพิมพ์มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับยาบ้า แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการป้องกันการเสพยาบ้า นักเรียนหญิงและชาย มีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับยาบ้าไม่แตกต่างกัน และนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3 มีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับยาบ้าไม่แตกต่างกัน

ศิริพร เชิดวงศ์สุข (2539) ได้ศึกษา พฤติกรรมการรับข่าวสารเรื่องยาบ้าของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนกรมสามัญศึกษา กลุ่มที่ 1 ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ลักษณะทางประชากรของครู ได้แก่ เพศ อายุ คุณวุฒิทางการศึกษา ตำแหน่ง ระยะเวลาในการปฏิบัติการสอน และวิชาที่สอน ไม่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเสพติด ส่วนตำแหน่งและวิชาที่สอน มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับโทษและพิษภัยของยาบ้า แต่

เพศ อายุ คุณวุฒิทางการศึกษา และระยะเวลาในการปฏิบัติการสอน ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับโทษและพิษภัยของยาฆ่า นอกจากนี้ ตำแหน่ง มีความสัมพันธ์กับทัศนคติในการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับยาฆ่า ในขณะที่ เพศ อายุ คุณวุฒิทางการศึกษา ระยะเวลาในการปฏิบัติการสอนและวิชาที่สอน ไม่ทำให้มีทัศนคติในการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับยาฆ่าต่างกัน และพบว่า การเปิดรับข่าวสารเรื่องยาฆ่า ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องโทษและพิษภัยของยาฆ่า และการเปิดรับข่าวสารเรื่องยาฆ่า ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติในการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับยาฆ่า

ถนอมนุช พิทักษ์โกศล (2540) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคม พฤติกรรมการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติที่มีต่อการป้องกันการใช้ยาบ้า ของผู้ใช้แรงงานในสถานประกอบการอุตสาหกรรม ในจังหวัดนนทบุรี พบว่า ระดับการศึกษา อายุ สถานภาพการสมรส ขนาดของโรงงานแตกต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับยาบ้าแตกต่างกัน เพศแตกต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับยาบ้าไม่แตกต่างกัน สถานภาพการสมรสแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อการป้องกันการใช้ยาบ้าแตกต่างกัน ส่วนระดับการศึกษา เพศ อายุ และขนาดโรงงานแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อการป้องกันการใช้ยาบ้าไม่แตกต่างกัน พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเรื่องยาบ้าจากเจ้าหน้าที่ในที่ทำงาน มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความรู้เกี่ยวกับยาบ้า ส่วนการเปิดรับสื่ออื่นๆ ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับยาบ้า พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเรื่องยาบ้าจากสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการป้องกันการใช้ยาบ้า เมื่อใช้วิธีวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ พบว่า ตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติคืออายุ การเปิดรับข่าวสารเรื่องยาบ้าผ่านสื่อบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ในที่ทำงาน หนังสือพิมพ์ และระดับการศึกษา อธิบายความรู้เกี่ยวกับยาบ้าได้ตามลำดับ โดยอายุและการเปิดรับข่าวสารเรื่องยาบ้าผ่านสื่อบุคคลที่เป็นเจ้าหน้าที่ในที่ทำงานมีความสัมพันธ์ในทางลบ ในขณะที่การเปิดรับข่าวสารเรื่องยาบ้าผ่านทางหนังสือพิมพ์และระดับการศึกษามีความสัมพันธ์ในทางบวก ส่วนสถานภาพสมรสของผู้ใช้แรงงานในสถานประกอบการอุตสาหกรรมเป็นตัวแปรเพียงตัวเดียวที่อธิบายทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันการใช้ยาบ้า

งานวิจัยในต่างประเทศ

แฟน และ ฮอลเวย์ (FAN,C.P AND HOLWAY, W.B.,1994) ได้ศึกษาเรื่อง การครอบคลุมของสื่อในเรื่องของโคเคนและผลกระทบของโคเคนในเรื่องรูปแบบการใช้ พบว่า ผลที่เด่นชัดของข้อมูลเชิงประจักษ์แสดงให้เห็นว่า นโยบายการควบคุมยาเสพติดนั้น จะประสบความสำเร็จเมื่อมุ่งไปที่ความต้องการ (DEMAND) มากกว่าการตอบสนอง (SUPPLY) ในเรื่องของความต้อการนี้ การศึกษาพบว่า ไม่ควรตีความว่าสื่อมวลชนรับผิดชอบโดยตรงต่อข้อมูลเชิงประจักษ์ในการต่อต้านโคเคน ควรจะใช้ให้เป็นประโยชน์เสมือนเป็นตัวรายงาน และนำข้อมูลข่าวสารต่อต้านยาเสพติดถ้าข้อมูลนั้นสามารถรายงานเหตุการณ์ซึ่งเป็นที่สนใจต่อสาธารณชน

✓ เพาเวอร์ และ กิบสัน (POWER,-ROBERT ; POWER,-TOM ; GIBSON,-NIGEL, 1996) ได้ศึกษาเรื่อง ทศนคติและประสบการณ์การใช้ยาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่นอังกฤษ อายุระหว่าง 16-19 ปี ที่มีการใช้แอมเฟตามีน พบว่า เครือข่ายทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน เป็นปัจจัยพื้นฐานของการเริ่มและใช้ยาเสพติด นอกจากนั้น ความสำคัญของการปรึกษาในกลุ่มและการสื่อสารในครอบครัว ยังมีผลต่อการลดการใช้ยาเสพติดในหมู่วัยรุ่นอีกด้วย

✓ ฮอฟมานน์ (Hoffmann, 1993) ได้ศึกษาในวัยรุ่นชายอายุ 11-17 ปี 1,725 คน โดยศึกษาถึงผลกระทบทางตรงและทางอ้อมของครอบครัวต่อการใช้สารเสพติดของวัยรุ่น โดยมุ่งถึงผลกระทบโดยตรงของโครงสร้างครอบครัว สัมพันธภาพระหว่างผู้ปกครองและวัยรุ่น หรือความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน ในการใช้กัญชาและสารเสพติดอื่นๆ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มเพื่อนมีผลกระทบมากที่สุด รองลงมาคือสัมพันธภาพของครอบครัว และสุดท้ายคือโครงสร้างของครอบครัว จากการศึกษาเพิ่มเติม พบว่า กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อการใช้สารเสพติดในกลุ่มวัยรุ่นมากที่สุด ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและเด็ก โครงสร้างของครอบครัวเป็นผลกระทบทางตรงสำหรับผลกระทบทางอ้อม คือ ปัจจัยของครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มเพื่อน โครงสร้างของครอบครัวมีผลกระทบต่อสัมพันธภาพของครอบครัว